



Sosyal Bilimler
EKEVAKADEMİ
dergisi

Makalenin geliş tarihi: 23.01.2025
1.Hakem Rapor Tarihi: 16.10.2025
2.Hakem Rapor Tarihi: 06.11.2025
Yayına Kabul Tarihi: 08.11.2025

eISSN:2148-0710 - pISSN:1301-6229

KADINLARDA MAHKÛMİYETİN ÇOCUKLARI ÜZERİNDEKİ PSİKOSOSYAL ETKİLERİ

Melike CEYLAN*

Öz

Bu derleme çalışması, hükümlü annelerin çocuklarıyla ilişkilerinde karşılaştıkları zorlukları ve cezaevi koşullarının aile bağları ile çocukların duygusal ve bilişsel gelişimi üzerindeki etkilerini incelemeyi amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda, ulusal ve uluslararası literatür taranarak konuyla ilgili güncel akademik çalışmalar analiz edilmiştir. Literatür incelemesi sonucunda, cezaevlerinde sınırlı etkileşim olanaklarının, ebeveynlik stresi ve çocuk bakımıyla ilgili sorunların, anne-çocuk ilişkisini olumsuz etkilediği ve bu durumun çocukların duygusal ve davranışsal sorunlarını artırdığı görülmüştür. Ayrıca, görüşme süreçlerinde yaşanan ayrılık kaygısının çocuklarda psikolojik travmaya neden olabileceği belirtilmektedir. En önemli bulgulardan biri, cezaevi içinde sunulan eğitim ve rehabilitasyon programlarının aile bağlarını güçlendirmede ve çocukların psikososyal sağlığını desteklemede kritik bir rol oynadığıdır. Bu bağlamda, cezaevi sonrası sosyal destek sistemlerinin güçlendirilmesi ve hükümlü annelere yönelik bütüncül rehabilitasyon programlarının yaygınlaştırılması temel öneriler arasında yer almaktadır. Derleme, cezaevi reformlarının ve aile temelli destek politikalarının hem bireysel hem de toplumsal düzeyde olumlu sonuçlar doğuracağını ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çocuklar, Cezaevi, Anne, Psikososyal etkiler.

The Psychosocial Effects of Maternal Imprisonment on Children

Abstract

This review study aims to examine the challenges faced by incarcerated mothers in their relationships with their children and the impact of prison conditions on family bonds as well as the emotional and cognitive development of children. To this end, national and international literature was reviewed, and recent academic studies related to the topic were analyzed. The review revealed that limited interaction opportunities in prisons, parenting stress, and childcare-related problems negatively affect the mother-child relationship and increase emotional and behavioral problems in children. It is also noted that separation anxiety experienced during visitation processes may lead to psychological trauma in children. One of the most significant findings is that educational and rehabilitation programs provided within prisons play a critical role in strengthening family ties and supporting the psychosocial well-being of children. Accordingly, reinforcing post-incarceration social support systems and expanding comprehensive rehabilitation programs for incarcerated mothers are among the primary recommendations. This review highlights that prison reforms and family-oriented support policies can yield positive outcomes at both individual and societal levels.

Keywords: Children, Prison, Mother, Psychosocial effects.

* Dr.Öğr.Üyesi, İstanbul Topkapı Üniversitesi, İnsan ve toplum Bilimleri Fakültesi, Psikoloji Bölümü, melikeceylan@topkapi.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-8603-8912>

1.Giriş

Mahkûm annelerin çocukları üzerindeki psikososyal etkiler, bireysel ve toplumsal düzeyde uzun vadeli sonuçlar doğurmaktadır. Araştırmalar, hapsedilen annelerin çocuklarının daha yüksek oranda duygusal problemler ve akademik başarısızlık yaşadığını göstermektedir (Murray & Farrington, 2008). Özellikle, hapisteki annelerin çocukları, duygusal, davranışsal ve akademik açıdan çeşitli risklerle karşı karşıya kalmaktadır. Bu araştırmanın amacı, mahkûm annelerin çocukları üzerindeki etkilerini derinlemesine incelemek, bu etkilerin mekanizmalarını anlamak ve öneriler geliştirmektir. Mevcut alan yazın, mahkûmiyetin aile bağlarına verdiği zararların uzun vadeli etkilerini ortaya koymakta ancak çözüm önerileri konusunda eksik kalmaktadır. Çalışma, bu literatüre katkı sunmayı hedeflemektedir.

1.1. Mahkûm Annelik

Mahkûm annelik, bir kadının ceza infaz kurumlarında hüküm giymiş olması durumunu ifade etmektedir. Bu durum, ilgili kadının hukuki bir mahkûmiyeti nedeniyle cezaevine girmiş olmasını ve aynı zamanda bir veya daha fazla çocuğunun annesi olması gerçeğini barındırmaktadır. Mahkûm anneler, cezaevi ortamında çocuklarını büyütmek zorunda kalmaktadır ve bu durumun hem anneler hem de çocukları üzerinde potansiyel olumsuz etkiler doğurduğu çeşitli araştırmalarda vurgulanmaktadır (Taylor vd., 2024). Bu kapsamda, mahkûm annelik, ceza adalet sisteminin sosyal ve psikolojik boyutlarıyla birlikte incelenen kompleks bir olgu olarak değerlendirilebilir. Kadınlıkla derinden iç içe olan annelik, annenin duygularının tanınmasına ve bunlara saygı gösterilmesine dayanır; ancak hapsedilme süreci, annelik deneyimini engellenemez zorluklarla karşılaştırır. Hapsedilme, annelerin sosyal rollerini yerine getirmesini kısıtlayan bir meydan okumadır. Cezai eylemlerle annelik sorumluluklarının dengelenmesi, hapsedilmiş anneler için zihinsel karmaşa yaratmakta ve cezaevi kısıtlamaları nedeniyle daha da zorlaşmaktadır (Burgess-Proctor, 2006). Çatışan roller ve olumsuz dış faktörler, hapsedilmiş kadınların annelik anlayışını şekillendirebilir. Hapsedilme, dayanıklılık ve uyum sağlamayı gerektirir ve anneliğin doğasını değiştirebilir (Arditti, 2012). Hapsedilen annelere yönelik damgalama ve ayrımcılık, sosyal izolasyona katkıda bulunur ve annelik rollerini sürdürme becerilerini engellemektedir (Miller & Barnes, 2015). Bu zorlu koşullar altında, toplumun bu annelere daha fazla anlayış ve destek göstermesi önemlidir.

Lobo ve Howard (2021) tarafından yapılan bir çalışmada mahkûm edilen kadınların yaklaşık üçte ikisinin anne olduğu ortaya konulmuştur. Kadınlar hapse girmeyi takiben, çocuğun velayetini kaybetmekle yüzleşmektedir. Cezaevlerinde bulunan mahkûm annelerin çocuklarıyla ilişkileri hem anneler hem de çocuklar için bir dizi zorluğu beraberinde getirmektedir. Bu zorluklar, aile bağlarının kopmasına, çocukların duygusal ve bilişsel gelişiminde sorunlara, ebeveynlik stresine ve çocuk bakımında yaşanan sıkıntılara neden olabilir. Mahkûm annelerin çocuklarına olan etkileşimleri, iletişim sınırlamaları, cezaevi içindeki yaşam koşulları ve bu süreçte ortaya çıkan ayrılık kaygısı, alan yazın ışığında incelenmiştir.

Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nde yapılan bir araştırma sonucuna göre 1980-2021 yılları arasında mahkûm anneliğin yaklaşık %525 arttığı görülmektedir (Bureau of Justice Statistics [BJS], 2021). Benzer bir çalışmada cezaevi nüfusunun yaklaşık %7'sinin kadın olduğunu, (Institute for Crime ve Justice Policy Research [ICPR], 2021) bu kadınların %61'inin 18 yaşın altında çocuğu olan anneler olduğunu göstermiştir (Lockwood, 2018). Bu annelerin yaklaşık %71'inin çocukları, cezaevinde kaldıkları süre boyunca kendileriyle birlikte yaşamaktadır. Başka bir araştırmada ise cezaevindeki kadınların %85'inin çocuklarından ilk kez ve uzun süreli ayrı kaldığı belirtilmiştir (Walker vd., 2016). Türkiye'deki mahkûm kadın sayıları incelendiğinde, 2006-2014 yılları arasındaki cezaevi istatistiklerine göre, kadınların tutuklu ve hükümlü olma oranı yaklaşık olarak 5 kat artmıştır. Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü (2017) tarafından sağlanan tutuklu ve hükümlü kadınların istatistiklerine

bakıldığında hükümlü kadın sayısının 5.034, tutuklu kadın sayısının 4.951 olduğu görülmektedir. Tutuklu ve hükümlü kadınlarda yaşanan bu artışın nedenlerini açıklayan belli başlı bazı kuramlar vardır.

1.2. Kadın Suçluluğunu Açıklayan Kuramlar

Son yıllarda annelerin cezaevine girme oranının önemli ölçüde arttığı dikkat çeken bir konudur (Harrison & Beck, 2005; Mumola, 2000). Ebeveynin hapsedilmesi pek çok araştırma sonucunda olumsuz davranışlar, duygusal tepkiler ve büyük çocuklarda stres yaratan yaşam olayı meydana getirmektedir (Hagen & Myers, 2003; Hale, 1988; Jorgensen vd., 1986; Thompson & Harm, 1995). Genellikle çocuklara birincil bakım veren kişinin anne olmasıyla birlikte annelerin hapsedilme durumu karşısında çocuğun bakımının aksamamasının, bakım verenin değişmesinin ve ayrılığın yarattığı çocuk üzerindeki stres, çocuğun gelişimini olumsuz etkileyebilmektedir. Miller (1997) ilişkisel bağlanma teorisine göre kadının kimliği ve iyi olma hali diğer insanlarla, özellikle ailesiyle ilişki kurabilme yeteneği ve motivasyonuna bağlıdır. Geçmiş ve şimdiye dair ilişkilerdeki kopmalar kadının zihinsel sağlığını hayatı süresince, özellikle depresyon konusunda etkilemektedir (Miller & Stiver, 1997). Kadın kimliğini ve annelik kimliğini anlamak, kadınların suç işleme nedenlerini açıklayan kuramları anlayarak mümkündür.

Suça yönelen kadınların çocukluk öykülerindeki travmatik kötü muamele deneyimleri dikkat çekmektedir. Kadınlarda çocukluk dönemi cinsel istismar yaşantılarının ileriki yaşantıda şiddet davranışları, alkol ve madde kötüye kullanımı, seks işçiliği ve suç öyküsü bulunan erkek partnerle birlikte yaşama ile ilişkili olduğu bulunmuştur (Frost vd., 2006). Kadın suçluluğunun bir diğer özelliği kendini savunma motivasyonu ile uygulanan şiddet davranışları olmaktadır. Örneğin, kadınlar kendilerinin veya çocuklarının ciddi yaralanma ya da öldürülme tehdidi altında maruz kaldıkları yoğun şiddet ve tehditlerden kurtulmak için eşini öldürebilmektedir (Browne vd., 1999). Mağduriyetten doğan suç döngüsünün kadın suçluluğunun önemli bir özelliği olduğu görülmektedir. Maskülenleşme kuramı, kadın suçluluğunun toplumsal cinsiyet değişimleriyle arttığını öne sürerken, marjinalizasyon kuramı kadınların toplum dışına itilmesi nedeniyle suça yöneldiğini savunmaktadır. Ancak feminist kriminoloji, bu iki yaklaşımın eksikliklerini ele alarak kadın suçluluğunun toplumsal cinsiyet rollerinden bağımsız ele alınamayacağını vurgulamaktadır.

1.2.1. Maskülenleşme Kuramı

Freda Adler'in (1975) Maskülenleşme Kuramı, kadınların toplumsal cinsiyet rollerinin değişmesiyle birlikte erkekler gibi daha fazla suç işlemeye başladıklarını savunmaktadır. Geleneksel olarak kadınlara yüklenen şefkatli ve itaatkâr rollerin zayıflaması, kadınların suça yönelme olasılığını artırabilir. Sister in Crime: The Rise of the New Female Criminals (1975) kitabıyla maskülenleşme kuramının ön plana çıkaran Freda Adler'le birlikte kadın suçluluğunu temel olarak kadınların maskülen davranışlarıyla açıklanmıştır (Banarjee vd., 2015). Bu kurama göre güçlü kadınlar, güçlü olmayan kadınlara göre suça daha yatkındır. Kadınların suç işleme eğilimindeki artışı, toplumsal cinsiyet rollerinin değişimi ve kadınların geleneksel olarak erkeklere atfedilen özellikleri benimsemeleri ile ilişkilendirir. Kadınların suç işlemeye yönelik davranışlarının, toplumsal cinsiyet rollerinin daha fazla çeşitlenmesi ve kadınların erkek özelliklerini benimsemesiyle ilişkilidir. Toplumsal cinsiyet rolleri, eşitsizlik ve toplumsal beklentiler bu kuramın temel dayanaklarıdır. Toplumsal cinsiyet rollerindeki değişiklikler, kadınların geleneksel olarak atfedilen "kadınsal" özellikleri terk ederek, daha çok "erkeksi" nitelikleri benimsemelerine yol açabilir. Bu, kadınların suç işleme eğiliminde artışla ilişkilendirilmektedir. Ayrıca bu kuram, kadınların daha fazla ekonomik, sosyal ve politik güce ulaşmalarının, suç işleme eğilimlerini artırabileceğini savunur. Bu, kadınların geleneksel olarak erkeklerle ilişkilendirilen güç ve kontrolü daha fazla benimsemeleriyle bağlantılıdır. Bununla birlikte, kadınların geleneksel cinsiyet rollerinden sapmaları, toplumun bu davranışları stigmatize etmesine ve kadınları suç işleme eğilimi gösteren bireyler olarak etiketlemesine neden olabilmektedir. Bu kuram incelendiğinde birinci dünya ülkelerinin suç

döngüleri ve desenleri açıklanabilmektedir. Bununla birlikte mal-mülk ile ilişkili olan suçları da açıklamakta yeterlidir. Kuramın zayıf yönü ise, suçlu davranışların sadece cinsiyet rolleri ile açıklanamayacağını, daha karmaşık bir etkileşim içinde olduğunu ve ekonomik, sosyal, psikolojik ve kültürel faktörlerin de göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Feminist kuramcılar tarafından erkeği merkeze olan bir kuram olmasından dolayı da eleştirilmiştir (Banarjee vd., 2015). Ayrıca, bu teorinin genelleme eğiliminde olduğu ve kadın suçluluğunun bireysel deneyimlere ve çeşitli faktörlere bağlı olduğu unutulmamalıdır.

ABD’de yapılan araştırmalar, hapsedilen kadınların çoğunun ekonomik olarak bağımsız olmaya çalışan yalnız anneler olduğunu göstermektedir (Lockwood, 2018). Türkiye’de cezaevinde bulunan kadınların çoğunun erkek egemen bir sistemde ekonomik suçlar veya madde kullanımıyla bağlantılı suçlardan mahkûm olduğu bilinmektedir (Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri, 2017). Mahkûm anneler hem kadın suçluluğu hem de annelik kimliği açısından çifte bir baskı altındadır. Maskülenleşme kuramına göre, toplumsal cinsiyet rolleri değiştikçe ve kadınlar daha fazla bağımsızlık kazandıkça, suç oranlarının da arttığı gözlemlenmektedir (Banarjee vd., 2015). Maskülenleşme kuramı, kadın suçluluğunu sadece toplumsal cinsiyet değişimiyle açıklaması açısından eleştirilmiştir. Kadınların suç işlemede, ekonomik ve psikososyal faktörler de etkili olmaktadır (Frost vd., 2006).

1.2.2. Fırsat Kuramı

Fırsat kuramına göre suçun işlenmesindeki temel faktör, suç fırsatlarının varlığı ve bireylerin bu fırsatları değerlendirme yetenekleridir. Bu kuram, kadın suçluluğunu da değerlendirirken, kadınların suç işleme eğilimlerini çevresel fırsatlar, sosyal yapı ve bireysel yetenekler aracılığıyla açıklamaya çalışır. Simon (1976), fırsatların ortaya çıkmasıyla birlikte kadın suçluluğunda bir artış olacağını öne sürmektedir. Böylelikle pek çok suç çeşidini açıklamada başarılı bir kuramdır. Fırsat kuramına göre kadın suçluluğu açısından bazı unsurlar dikkate alınabilir.

Çevresel fırsatlar, sosyal yapı, bireysel yetenekler ve kaynaklar ve engelleyici faktörler fırsat kuramının temel bileşenleri arasındadır. Kadınlar, çevrelerindeki suç fırsatlarına maruz kaldıklarında suç işleme eğilimi gösterebilirler. Örneğin, düşük gelirli mahallelerde yaşayan kadınlar, ekonomik sıkıntılar nedeniyle suç fırsatlarına daha fazla maruz kalabilirler. Sosyal yapı faktörü de fırsatın kullanılmasına olanak sağlamaktadır. Toplumsal cinsiyet rolleri ve sosyal yapı, kadınların suç işleme fırsatlarına nasıl tepki verdiklerini etkileyebilir. Toplumsal cinsiyet normları ve beklentileri, kadınların suç işleme davranışlarını belirleyebilir. Fırsat kuramı ayrıca bireylerin suç fırsatlarını değerlendirme yeteneklerini vurgular. Kadınların ekonomik kaynakları, sosyal destekleri ve bireysel yetenekleri, suç işleme eğilimlerini etkileyebilir. Son olarak suçun engellenmesine yönelik çabaların ve güvenlik önlemlerinin suç fırsatlarını azaltabileceğini öne sürer. Kadınlar için daha güvenli ve destekleyici bir çevre oluşturulması, suç işleme eğilimlerini azaltabilir.

1.2.3. Marjinalizasyon Kuramı

Marjinalizasyon kuramı, toplumsal dışlanmanın bireyleri suç işlemeye yöeltebileceğini savunur (Heitmeyer & Hagan, 2003). Kadınlar, ekonomik, sosyal ve hukuki sistemde marjinalleştirildikçe suça daha yatkın hale gelebilirler. Bu kuram, bireylerin veya grupların toplumda dışlanması, görmezden gelinmesi veya ikincil bir konuma yerleştirilmesi sürecini açıklar. Marjinalizasyon, toplumsal, ekonomik, siyasi veya kültürel faktörlerden kaynaklanabilir ve genellikle belirli bir gruba ait bireylerin ya da grupların toplumun ana akımından dışlanmasıyla sonuçlanır. Bu kuram, marjinalleştirilen bireylerin, toplumsal dışlanma ve ekonomik zorluklar gibi faktörlere maruz kalmalarının, suç işleme eğilimlerini artırabileceğini savunur. Kadın suçluluğu bağlamında, marjinalizasyon teorisi kadınların sosyal, ekonomik ve kültürel olarak marjinalleştirilmiş konumlarını vurgular. Çocuklarından ayrılan anneler, sosyal destekten yoksun kalıyor ve toplum tarafından "kötü anne" olarak etiketlenmektedir. Bu

da anneliğin mahkûmiyetle çatışması, kadınların mahkûmiyet sonrası iş bulmada büyük zorluklar yaşaması ve toplumun dışına itilmesiyle sonuçlanmaktadır (Walker vd., 2016). Türkiye’de yapılan bir çalışma, hapsedilmiş kadınların hapisten çıktıktan sonra çocuklarına bakacak ekonomik kaynak bulamaması nedeniyle yeniden suça yöneldiğini ortaya koymuştur (Adalet Bakanlığı ve Ceza Tevkifevleri, 2017).

Marjinalizasyon kuramı, her ne kadar kadın suçluluğunu sistemin baskısı ile güçlü bir şekilde açıklasa da ve bireysel faktörleri ihmal etmektedir. Oysa psikolojik faktörler ve geçmiş travmalar da kadınların suç işlemesine yol açabilir (Hernandez, 2006).

1.2.4. Babacılık Kuramı

Babacılık (Cömertlik) kuramı, kadın suçluluğunu açıklamak için kullanılan bir kuramdır. Babacan Yaklaşım, kadınlara karşı bir koruma ve rehberlik şeklinde ifade edilebilir. Kadınların suç işleme davranışlarının, hukuki sistem ve toplumun genelinde kadınlara karşı tutumlarına bağlı olarak şekillenmektedir. Temelde, kadınlara karşı daha cömert ve koruyucu bir tutum sergilenmesi eğiliminde olan toplumsal normların, kadın suçluluğunu azaltmaktadır. Pollak (1950) ve Thomas (1907)’a göre ceza adaleti personelinin kadın suçlulara daha hoşgörülü muamelesi nedeniyle kadın suçluluk oranları daha düşüktür, başka bir deyişle, suç işleyen kadınlar ceza adalet sistemine dahil olmamaktadır (Akt. Anderson, 1976). Hukuki cömertlik olarak adlandırılan bu duruma, hukuki sistemdeki aktörler (polis, mahkeme yetkilileri) genellikle kadınlara karşı daha cömert bir tavır sergilerler. Bu da kadınların suçlu olarak görülme ve cezalandırılma ihtimallerinin düşürür.

Babacılık kuramı, toplumun genellikle kadınları suçlu olarak görmediği bir suçlu profilinin varlığını öne sürer. Bu, hukuki sistemde kadınlara karşı daha hafif cezaların uygulanmasına ve suç işleme eğilimlerinin daha az caydırıcı olmasına yol açabilir. Babacılık kuramının eleştirilen yanı ise, kadınların suç işlemesindeki gerçek faktörleri ve toplumsal cinsiyet normlarının daha karmaşık etkileşimini yeterince hesaba katmamasından kaynaklanmaktadır. Bu kuramların genelleme eğiliminde olduğu ve bireyler arasındaki farklılıkları yeterince açıklamadığı da belirtilmiştir. Kadın suçluluğunu anlamak için tek bir kuram yeterli değildir, çünkü çok sayıda faktör etkileşim içindedir.

1.3. Feminist Kriminoloji ve Kadın Suçluluğu

Feminist Kriminoloji, suç kuramlarının erkek odaklı olduğunu ve kadın suçluluğunu anlamak için toplumsal cinsiyet rollerinin analiz edilmesi gerektiğini vurgular (Chesney-Lind, 1987). 1970’lerden bu yana feminist hareketlerin kriminoloji alanını etkilediği görülmektedir. Feminist kriminoloji, suç teorilerinin kadın suçluluğunu açıklamada yetersiz kaldığından bahsetmekle birlikte kadın ve suç arasındaki ilişkiyi, kadının neden suç işlediğini ve erkeklere göre neden daha az suç işlediğini üzerinden açıklamaya çalışmaktadır (Dolu, 2015).

Adler (1975) ve Simon (1975)’un ortaya attığı özgürleşme perspektifi ve Hagan (1985)’ın güç-kontrol kuramı bu düşünceyi açıklamaya yardımcı olmaktadır. Adler, kadınların zaman içerisinde meydana gelen rol ve statü değişikliğinin yasal olmayan olaylarda ortaya çıktığını ve zamanla erkekler gibi suç işlemeye başladıklarından söz etmektedir. Simon (1975) ise kadın suçluluğunun sosyal, ekonomik ve politik hayatta daha fazla yer alma sonucu sosyal çevresinin değişimiyle birlikte gerçekleştiğini ve bu yolla suça itildiğini vurgulamaktadır. Heitmeyer ve Hagan (2003) kadınların daha az suç işleme nedenlerini, güç ve kontrol kavramlarını kullanarak açıklamaya çalışmıştır. Bu kurama göre, geleneksel aile yapısından kaynaklanan erkeğin gücü dolayısıyla, erkeğin karşı cinsi kontrolü daha fazladır. Bu durum, özellikle kız çocuklarının erkek çocuklara göre dışarıda bulunmalarının hoş görülmemesiyle birlikte suç işleme oranını da azaltmaktadır (Heitmeyer & Hagan, 2003). Bunlara ek olarak kadınların suç işleme kaynaklarının da çoğunlukla mağduriyetleri sebebiyle ortaya çıktığı, diğer

bir deyişle kadınların gördükleri baskılara ve şiddete bu yolla cevap verdiği düşünülmektedir (Adler, 2003).

Kadın suçluluğunu ve kadınlara karşı suçları açıklamayı hedef alan feminist kuramlara göre, toplumda ortaya çıkan suçların nedeninin kadınların fiziksel olarak daha güçsüz olması ve bu dengesizlik nedeniyle erkekler tarafından sömürülmesi olarak açıklanmaktadır. Bu mantık üzerinden yola çıkan feminist kuram, gelişmiş ülkelerde olan erkeklerle aynı şartlar altında olan kadınların, gelişmemiş olan ülkelerdeki kadınlara oranla daha fazla saldırıya maruz kaldıklarından bahsetmişlerdir (Simpson, 1989, s. 625). Kadınların neden erkeklere göre daha az suç işledikleri üzerinden mantık yürüten feminist kriminologlar, kadının vaktinin çoğunlukla evde geçirmesi ve çocuklarıyla meşgul olması, buna ek olarak kadınların küçüklükten bu yana yetiştirilme tarzına bağlı olarak daha fazla kontrol edilmesinin sonucu sosyal hayattan daha uzak kalmasıyla erkeklere oranla suça daha az karışmakta olduğundan söz etmişlerdir (Adler, 2003, ss. 406-407). Kadınların işlediği suçların genellikle duygusal nedenlerle olduğu ve suçlarını organize ve örgütlü bir şekilde planlayan kadınların sayısının çok az olduğu araştırmalar sonucunda görülmüştür. Bu nedenle kadınların mahkûm olma oranlarının %2 ve %5 arası olduğu düşünülmektedir (Demirbaş, 2015, s.421).

Kısaca feminist bakış açısı, kadın suçluluğunun tek bir nedeninin olmadığından ve bu nedenlerin bireysel, toplumsal ve kültürel kaynaklı olabileceğinden söz etmektedir. Özellikle aile içi şiddet başta olmak üzere şiddete maruz kalma, madde kullanımı ve yoksulluğun suçla doğrudan bağlantılı olduğu görülmektedir (Saruç, 2014). Kadınların işlediği suçlarda dikkat çeken bir durum olan şiddet mağduru olan kadınların şiddete maruz kaldıkları için eşlerini öldürdüklerini söylemeleri (Saruç, 2014), feminist bakış açısıyla tablonun tamamını görmeye ve bu sayede yaşanan bu duruma ilişkin düzenlemeler yapılması gerektiğine dikkat çekmektedir. Bu durum kadını hem suçun zanlısı hem de mağduru haline getirmektedir. Sonucunda ise hapsedilmesi ile aile bağlarının kopması ve özgürlüğünün kısıtlanması, tahliye sonrasında ise topluma adapte problemleri, kadının karşılaştığı problemler olarak gün yüzüne çıkmaktadır. Aile ve çocukla yaşanan kopuklukların kadınların hayatları üzerinde büyük bir stres kaynağı olduğu ve bu durumun göz önünde bulundurularak, hapsedildiği sırada tahliye sonrasında yaşayabilecekleri zorluklara yönelik programlara tabi tutulmaları gerektiği düşünülmektedir. Tahliye sonrasında toplumsal hayata katılımında zorlukların yaşanmasının en aza indirilmesi için, var olan endişeler ve karşı karşıya gelenebilecek problemler belirlenmeli ve bunlara yönelik çözüm stratejileri oluşturulmalıdır (Saruç, 2014).

Chesney-Lind (1987), kadın suçluluğunu feminist bir perspektiften ele almış ve kadın suçluluğunun toplumsal cinsiyet rolleri ve kadınların yerleşik konumlarıyla nasıl ilişkilendirildiğinden bahsetmiştir. Sadece bireysel faktörler değil, toplumsal yapının da önemine dikkat çekilmiştir. Kadın suçluluğunu anlamak için önerilen model, kadınların suç işlemesinin sadece bireysel tercihler değil, aynı zamanda toplumsal cinsiyet rolleri, aile dinamikleri ve ekonomik durum gibi yapısal faktörlerle de derinlemesine ilişkili olduğunu savunur. Kadınların suç işleme eğilimlerini anlamak için, toplumsal cinsiyet rollerinin nasıl şekillendiği ve kadınların bu rolleri nasıl deneyimlediği önemlidir. Toplumsal cinsiyet normları, kadınların suça eğilimli olduğu durumları etkileyebilir ve kadınların suç işleme biçimlerini belirleyebilir. Aile içi ilişkilerin, özellikle çocukluk ve ergenlik dönemlerinde, kadınların suç işleme eğilimleri üzerinde büyük etkisi vardır. Ailedeki şiddet, ihmal ve diğer olumsuz faktörler, kadınların suça yönelmesinde önemli bir rol oynayabilir. Ayrıca ekonomik güçsüzlük ve sosyal dezavantaj, kadınların suç işleme olasılığını artırabilir. Ekonomik olarak kısıtlı ailelerde büyüyen kadınlar, suça daha yatkın olabilirler ve suça eğilimli oldukları alanlar genellikle ekonomik olanaklardan yoksun bölgelerdir.

Mahkûm anneler, kadın olmaktan kaynaklanan toplumsal baskılar nedeniyle erkek mahkûmlardan daha fazla damgalama ve sosyal dışlanma yaşamaktadır. Murray ve Farrington (2008),

hapsedilmiş annelerin çocuklarının daha yüksek oranda duygusal problemler ve akademik başarısızlık yaşadığını bildirmiştir. Benzer olarak, Türkiye’de yapılan bir araştırmada, mahkûm kadınların tahliye sonrası çocuklarını geri alma konusunda hukuki sistemde ciddi engellerle karşılaştığını ortaya koymuştur (Dolu, 2015). Feminist kriminoloji kadın suçluluğunu tamamen toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile açıklama eğilimindedir. Oysa ekonomik ve psikososyal faktörler de göz önüne alınmalıdır.

Bu derleme çalışması, Türkiye’de mahkûm annelerin çocuklarıyla ilişkilerine yönelik sınırlı sayıda araştırmanın bulunduğu bir alana odaklanmaktadır. Uluslararası literatürde bu konu uzun süredir incelenmesine rağmen, yerel bağlamda çocukların psikososyal refahını merkeze alan bütüncül yaklaşımlar yeterince geliştirilmemiştir. Bu çalışmanın önemi, hapsedilme sürecinin yalnızca hukuki değil, aynı zamanda duygusal, bilişsel ve toplumsal sonuçlarını ortaya koymasıdır. Derleme, cezaevinde annelik deneyimini sosyal hizmet, psikoloji ve kriminoloji alanlarını kesiştirerek inceleyerek literatüre disiplinler arası bir katkı sunmaktadır. Ayrıca, elde edilen bulgular ceza infaz kurumlarında çocuk-anne etkileşimini güçlendirmeye yönelik programların geliştirilmesine rehberlik etme potansiyeli taşımaktadır.

2. Yöntem

Bu çalışma, doğası gereği niteliksel bir araştırma olup ikincil veri analizi yöntemine dayanmaktadır. Araştırmada herhangi bir birincil veri toplanmamış, bunun yerine mevcut literatürde yer alan kaynaklar – kitaplar, hakemli dergilerde yayımlanmış makaleler, raporlar ve diğer akademik yayınlar – sistematik olarak incelenmiştir. Bu bağlamda, kadın suçluluğu ve mahkûmiyeti ile ilgili kuramsal yaklaşımlar, istatistiksel bulgular ve önceki araştırma sonuçları literatür taraması yoluyla derlenmiştir.

İkincil veri analizi, daha önce toplanmış ve analiz edilmiş verilerin araştırma sorularını yanıtlamak amacıyla yeniden yorumlanmasını sağlayan bir yöntemdir (Taherdoost, 2021). Bu yöntemin temel avantajlarından biri, geniş veri havuzuna erişim sağlayarak zaman ve kaynak açısından verimlilik sunmasıdır. Aynı zamanda, araştırmacının yeni bir veri toplama sürecine girmeden mevcut bilgiler üzerinden eleştirel ve derinlemesine bir analiz yapmasına olanak tanır. Bu çalışmada kullanılan ikincil veriler, kadın mahkûmlarla ilgili suç türleri, cezaevi deneyimleri, toplumsal cinsiyet rolleri ve adalet sistemiyle olan etkileşimleri gibi temalar etrafında yapılandırılmıştır. Veriler, içerik analizi yöntemiyle çözümlenmiş; tekrar eden temalar, örüntüler ve anlamlı bağlamlar üzerinden sınıflandırılmıştır. Çalışmada doğrudan insan katılımcılardan veri toplanmadığı ve sadece daha önce yayımlanmış kaynaklar kullanıldığı için etik kurul onayı gerekliliği doğmamıştır. İnsan deneklerine doğrudan müdahale, görüşme, anket ya da gözlem gibi yöntemler kullanılmamış; bu nedenle araştırma, etik ihlali riski taşımayan, ikincil kaynaklar üzerinden yürütülen bir inceleme niteliğindedir.

2.1. Araştırma Etiği

Bu araştırma, insan katılımcılar üzerinde herhangi bir müdahale, veri toplama ya da kişisel bilgi işleme süreci içermediğinden etik kurul izni gerektirmemektedir. Bununla birlikte çalışma, bilimsel araştırmalarda geçerli olan doğruluk, saydamlık ve akademik dürüstlük ilkelerine uygun şekilde yürütülmüştür. Araştırma sürecinin tüm aşamalarında etik sorumluluk gözetilmiş ve verilerin tarafsız, güvenilir ve objektif biçimde değerlendirilmesine özen gösterilmiştir.

3. Bulgular

İlişkisel bağlanma kuramına göre, geçmişe dair ilişkilerin birikimli olarak kopukluğunun kadının zihinsel sağlığı ve ilişkilerin kalitesi, süreci üzerinde etkisinin bugünkü durumuna yansımalarının önemi yüksektir. Hapsedilmiş anneler için, çocuklarından ayrılmak yüksek düzeyde ilişki kopukluğu anlamına gelmektedir (Covington, 2002; Garcia-Coll vd., 1996). Houck ve Loper’in (2002) çalışmasında

ebeveynlik stresinin hapsedildiği sırada, annelerin yüksek kaygı, depresyon ve somatizasyon ile ilişkisi olduğu bulunmuştur. Çünkü hapsedilen annelerin çoğunun çocuklarıyla tekrar buluşmayı planladığı, bu ayrılığın geçici bir durum olduğunu düşündükleri görülmektedir (Young & Smith, 2000). Çocukların akrabalarının yanına yerleştirilmesi ve tekrar birleşmenin umudunun yanı sıra, annelerin yarısından daha azı çocuklarıyla görüşebilmekte, ancak telefon görüşmeleri ve mektuplaşma daha sık yaşanmaktadır (Mumola, 2000; Snell, 1994).

Sıfır-altı yaş arasındaki çocukların beyin ve gelişimi açısından yeterli uyarıcıların bulunduğu uygun bir ortamda yetişmesi çok önemlidir. Özellikle çocuk gelişiminin çok hızlandığı bu dönemde, uyarıcı eksikliği gelişimde geriliklere sebep olabilmekte ve hayatının devamında çocuğu olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Çocuk gelişiminde sosyal ilişki kurmayı öğrenmenin en önemli bileşenlerinden birisi bakım veren kişi ile yakın ilişki kurmak olarak sayılmaktadır. Bu tür ilişkilerin ve bağlanmanın kalitesi, duygusal fonksiyonlar ve kişilik gelişimi çocukluk, ergenlik ve yetişkinlik süresince belirlenir (Howe, 2017). Devamlı ve yakın ilişki kurmanın uzun vadeli duygusal gelişim üzerindeki önemi ve erken çocuklukta ayrılmanın ise daha sonraki dönemler üzerindeki olumsuz etkisi olduğu kabul edilmektedir (Bowlby, 1979). Bunun yanı sıra annenin de çocuğuyla görüşmemesi durumu, anneyi de olumsuz yönde etkilemektedir. 2-7 yaş arası çocuğu olan hapsedilmiş kadınlarla yapılan bir nitel çalışmada, çoğu annenin yoğun stres yaşadığı saptanmış ve ilişkinin kopmasının ilk aşamalarının, travmanın ve çocuğun anneyi ziyaretinin az olmasının stres ile ilişkili olduğu da belirlenmiştir. Anne-çocuk ilişkisinin telefon ile görüşme sonucu oldukça daha pozitif yönde geliştiği bulgular arasındadır (Poehlmann, 2005).

Çocuğun gelişimini etkileyen biyolojik ve çevresel faktörlerin önemi yadsınamaz. Doğum öncesi, doğum sırası ve doğum sonrası olarak ayrılabilen çevresel faktörlerin gelişim ve öğrenme kuramlarıyla açıklandığı görülmektedir (Topses, 2003). Çevresel faktörler arasında çocuk gelişimi üzerindeki en önemlisinin çocuğun bakım sürecinin olduğu ve bu bakım sürecindeki bakıma ayrılan süre, sürekliliği ve türünün önemine araştırmacılar tarafından dikkat çekilmektedir (Fuller vd., 2002). Dolayısıyla, bakım sürecinin iyiliğine bağlı olarak risk altında bulunan çocukların bu süreçle ilgili ne tür eksiklikleri olduğu değerlendirilmeli ve gelişimsel riskleri belirlenmelidir. Özellikle bu dönemlerdeki çocukların gelişimsel risklerinin belirlenerek müdahalede bulunulması, çocuğun hayatının ilerleyen yıllarında yaşayacağı bu risklere bağlı problemleri en aza indirmede yararlı olacaktır.

Hapsedilmiş anne ve çocukların ilişkilerini devam ettirebilmeleri hâlihazırda zorlu bir iştir. Cezaevi sisteminde anne olmak üzerinde çalışılması gereken karmaşık bir konudur. Hele ki çocuk düzeni bozuk bir ailede yaşıyorsa, ebeveynlerinin hapsedilmesinden daha fazla zarar görmektedir (Crawford, 2003). Ebeveynin hapsedilmesinin hali hazırda var olan problemleri yatıştırmayıp daha da arttırdığı görülmüştür. Hapsedilmiş ebeveynleri olan çocuklar ayrılık, kayıp, utanma, suçluluk, endişe, sersemlik, yalnızlık, sağlıksız davranışlar ve finansal zorluklar yaşamaktadır (Jbara, 2012).

Annenin mahkûmiyetiyle birlikte çocuğun yaşam ortamına dair düzenlemede değişimler, çocuğun kardeşleriyle ilişkileri, annesi olmayan bakım veren kişi bu durumla birlikte kesin ve sürekli olmayan bir hale gelmektedir (Enos, 2001). Öncelikle çocuk, annesi olmayan bakım verenin değişimini birden fazla kez yaşamaktadır (Gabel & Johnston, 1995), bu da bakım veren ile ilişkilerinin zedelenmesi potansiyelini oluşturmaktadır (Poehlmann, 2005). Annesi hapsedilen çocukların %95'i ailesiyle yaşadığı evden ayrılmakta, bir akrabasının yanına veya devlet tarafından sağlanan yurtlara yerleştirilmekte bu da olası olumsuz sonuçların doğmasına sebebiyet verebilmektedir (Block & Potthast, 1998; Irish Penal Reform Trust [IPRT], 2011).

Büyük anneler ve babalar genellikle annesi hapsedilmiş olan çocukların bakımını üstlenirler (Johnson ve Waldfogel, 2002; Snell, 1994). Babası hapsedilen çocukların %90'ı anneleriyle, annesi hapsedilen çocukların %20-30'u babasıyla ve sadece %10'u ise kan bağı olmayan koruyucu aile ile

kalmaktadır (Mumola, 2000). Alan yazında ise torunlarını büyüten büyük anne ve babaların yoksulluk, yalnız çocuk büyütme, depresyon ve sağlık problemleri açısından risk altında olduğuna da dikkat çekilmiştir (Poehlmann, 2003). Pek çok büyük ebeveyn ve diğer bakım sağlayan kişiler de sosyoekonomik zorluk, yalnız ebeveynlik, toplum desteğinden uzak olma, gelir azlığı, sağlık durumlarının bozulması ve işsizlik ile karşı karşıya kalmaktadır. Buna ek olarak annelik, bakım verenin risk altında olması da çocuğun zaman içinde deneyimleyeceği risk açısından pozitif korelasyona sahiptir (Poehlmann, 2005; Sameroff vd., 1998). Çocuğun bulunduğu yüksek risk durumuna bağlı olarak da bilişsel fonksiyonlarında problemler ve bilişsel gecikmeler yaşanabilmektedir. Sameroff ve Fiese'nin (2000) belirttiği üzere entelektüel çıktılar bakım verenin sosyodemografik riskleriyle ilişkilendirilmiştir. Annenin hapsedilmesi sürecinde çocukların içinde bulunduğu ev ve aile ortamını araştıran başka bir araştırma (Poehlmann, 2005) çocukların ortama bağlı olarak pek çok risk altında bulunmaktadır. Poehlmann'ın (2005) yaptığı bu çalışmada annenin hapsedildiği durumlar incelendiğinde, çocukların çoğunluğunun (%88), dört ya da daha fazla bağlamsal seviyede riske sahip olduğu, bunların geçmiş ve şimdi yaşadığı yoksulluk, doğum öncesi maddeye maruz kalma ve erken doğum gibi risk faktörleri olduğu belirlenmiştir. Çocuklarla yapılan araştırmalarda ebeveynin hapsedilmesinden etkilenmeyen çocukların uyarıcı, güvenli ve ihtiyaçlarına karşılık veren ortamların çocuğun bilişsel ve dil gelişimini desteklediği, bunun yanı sıra düşük kalitedeki ortamların ise olumsuz sonuçlara yol açtığı sonucuna varılmıştır (Bradley vd., 2001). Yüksek risk altında olan bebeklerde ise ebeveynin sağladığı ev ortamı yoksulluk ve bilişsel fonksiyon gelişiminde aracı rolü oynamaktadır (Linver vd., 2002). Buna benzer olarak da annesi hapsedilmiş çocukların bulunduğu ev ortamının kalitesi de bakım veren riski ve çocuğun entelektüel gelişimi arasında aracı rol oynadığı düşünülmektedir.

Pek çok mahkûm anne için, cezaevinde yaşanan en büyük stres kaynağı çocuğunun refahı ve ayrılma durumudur. Houck ve Loper (2002); cezaevinde ebeveynler arasında kurallara uymayan ve ruhsal bozukluk yaşayan mahkûm ebeveynlerin ebeveynlik yeterliğine dair stres altında oldukları belirlenmiştir. Buna benzer olarak, Lanier (1993) mahkûm babaların çocuklarıyla ilişkileriyle ilgili yüksek endişe gösteren depresif belirtiler gösterme olasılığının arttığı görülmüştür. Çocuğun bakım vereni ile yaşanan çatışma, annenin çocuğa olan ilgisini azaltabilmekte ve çocuğu hakkında karar verme durumlarına dahil olmasını kısıtlayabilmektedir. Buna ek olarak, çoğu hapsedilmiş annenin yoksul, yalnız ve düşük eğitim seviyesine sahip olduğu vurgulanmaktadır (Beck, 2000). Bu faktörler de çocuğun gelişimsel gerilik yaşaması açısından yüksek risk oluşturmaktadır (Duncan & Brooks-Gunn, 2000). Ancak neredeyse bütün anneler çocuğunun velayetinin kendisinde kalmasını istemekte, bunun yanı sıra iletişim azlığı, eğitim seviyesinin düşüklüğü, yoksulluk ise anne- çocuk ilişkisini olumsuz yönde etkilemekte ve annenin otoritesini hukuki ve eğitimsel açıdan zedelemektedir (Johnston & Gabel, 1995).

Hapsedilmiş anne ve çocuk arasındaki her tür iletişim önemlidir (Enos, 2001), özellikle küçük çocuklar için yüz yüze görüşme anne ve çocuk arasındaki ilişki açısından önemli rol oynamaktadır. Synder vd. (2001) yaptığı bir çalışmada cezaevindeki anne ve çocuğun düzenli görüşmeleri anne- çocuk ilişkisine dair algıyı pozitif yönde etkilediği görülmüştür. Anne ve çocuk arasındaki iletişim eksikliği birden fazla sebepten dolayı meydana gelebilmektedir. Bunlar; uzaklık, finansal problemler, cezaevi ortamında çocukla görüşmeye dair algı, çocuğa uygun görüşme yeri olmaması, uygunsuz görüşme saatleri olarak sayılabilir (Baunach, 1985; Bloom, 1993). Bu problemlerin yanı sıra görüşme sırasında oluşan olumsuzluklar (Arditti & Few, 2006) ve anne olmayan bakım verenin rolü de önemli faktörler arasındadır. Hapsedilmiş kişiler özgür olmadığı ve çocuklarının ne sıklıkla arayacağı veya ziyaret edeceklerini bilmemeleri sebebiyle, iletişim sağlamayı bakım veren kişiler yoluyla ayarlamaya çalışmaktadırlar (Poehlmann, 2005). Çocuğa bakım veren ile iş birliği de cezaevindeki ebeveynlik müdahaleleri önemli hedeflerdendir. Ebeveynlik stresi gibi ebeveynlik birliği de mahkûm olmayan kitle ile çalışılmıştır. İş birliği, adanmışlık ve paylaşılmış hedefler ortak ebeveynler arasında bu yapıyı oluşturmaktadır (Abidin & Brunner, 1995). Loper vd. (2009) mahkûm ebeveynler Ohio ve Teksas

cezaevlerindeki ortak ebeveynlik ilişkileri iyi olduğunda sık sık çocuklarıyla görüşmekten daha çok keyif aldıklarından söz etmiştir. Mektup yazma, telefon görüşmesi veya bakım verene çocuk ile ilgili problemleri danışma, iyi mahkûm kontrolleri sağlandığında iletişim kurmaya dair vaadedici yollardır (Tuerk & Loper, 2006). Loper ve Tuerk (2011)' in yaptığı çalışmada müdahale yapılan annelerin gelecek görüşmelerine dair daha az stres yaşadıkları ortaya konulmuştur. Müdahaleden sonra anneler azalmış ebeveynlik stresi, evdeki bakım verenlerle artan iş birliği, mektup yazmanın artışı ve stres belirtilerinde azalmalar görülmüştür. Mahkûm annelerin hayati ihtiyaçlarını karşılamak için somut hizmetlere ihtiyaçları vardır, ailesinin ilişkisel ve duygusal ihtiyaçları da aynı derecede önemlidir. Suçlu ve bağımlı olarak etiketlenmenin damgası, istihdam, konut ve mali yardım elde etmede en büyük engellerdir, ancak uygunsuz bir anne etiketinin en incitici olduğu bilinmektedir (Sadlo, 2019).

Anne ve çocuk ilişkisini düzenleyen pek çok program bulunmakla birlikte bu programların cezaevinde yaşayan annelere uyarlanması açısından problemlerle karşılaşmaktadır. Ebeveyn programları/ müdahaleleri genellikle anne ve çocuğun bir arada yaşadığını varsaymakta ve davranışsal değişim stratejileri alıştırmalar üzerinden hedeflenmektedir. Ancak mahkûm olan ebeveynlerin günlük olarak çocuğa erişiminin kısıtlı olmasından dolayı bu tür davranışsal değişimleri gerçekleştirmek için pratik yapması imkânsız hale gelmektedir. Cezaevinde yaşayan kadınların çocukları ayrılık kaygısı ve güvenli bağlanma sorunları yaşamalarıyla birlikte (Poehlmann, 2005), davranış problemleri (Hagen & Myers, 2003) bilişsel gelişimde gecikmeler (Poehlmann, 2005), ve çocuğun suça sürüklenmesi (Murray & Farrington, 2008; Murray vd., 2012) durumları görülebilmektedir. Aile bireyleriyle yakın ilişkiler kurmak koruyucu faktörlerden biri olmakla birlikte, annenin hapsedilmesinin etkilerini azaltmakta ve daha küçük çocuklar için etkisi de daha yüksek olmaktadır (Poehlmann vd., 2008). Buna ek olarak, hapsedilme sonucunda olumsuzluklarla karşı karşıya gelen anne ve çocuklara yönelik yapılan pek çok programın anne-çocuk arasındaki ilişkileri iyileştirmeye ve tahliye sonrasında yaşanabilecek problemleri azaltmaya yönelik olduğu görülmüştür. Buna rağmen, mahkûm edilen kadınların yarısından daha azı çocukları tarafından ziyaret edilmektedir (Mumola 2000; Snell, 1994), bu da çocukların anneleri ile iletişimini sürdürmesi fırsatını kısıtlamaktadır. ABD’de, Girls Scouts Beyond Bars adlı bir proje, kız evlatların mücadele ettiği konular üzerine odaklanılmış, annesi hapsedilmiş kızlar arasındaki görüşmeler üzerinde durulan, bir ziyaret programıdır. The Girls Scouts Beyond Bars programı 1992’de geliştirilmiş ve amacı “ilişkileri” devam ettirmek veya arttırmak, ayrılık stresini azaltmak, kız çocukların benlik algısını yükseltmek, tekrar birleşmeye dair problemleri azaltmak ve annenin toplumsal başarısızlığının etkisini azaltmaktır (Block & Potthast, 1998, p.567). Program bulgularını değerlendirme sonucunda programın görüşmeleri arttırdığı, anne kız ilişkisini arttırdığı, kız çocuğun benlik algısını yükselttiği, ayrılma ile ilgili sorunları azalttığı, anne ve kıza dair davranışları iyileştirdiği ve kızlarda liderlik becerilerinin arttığı görülmüştür (Block & Potthast, 1998; Soltes, 2012). İrlanda’ daki cezaevi sisteme bakıldığında ise anne ve çocuğun özel günlerde görüşebilmesi için geçici olarak cezaevi dışına çıkmasına izin verilebilmekte ve dahası on dört yaşına kadarki çocukların cezaevinde kalabilmesine izin verilebilmektedir (Enright vd., 2007). Ayrıca anne ve bebeğe ayrılmış bölümler bulunmakta ve diğer mahkûmlardan ayrı zaman geçirebilmektedir. Başka bir program modeli olan ABD’ de ebeveyn ve çocuğa destek için geliştirilmiş The Mothers and Their Child (MATCH) modeli ise çocuğa yönelik olan ve anneye uzun süreli vakit geçirebileceği bölümler bulunmaktadır (Gabel & Johnston, 1995). Bu program çocuğun cezaevine uzak yaşadığı durumlarda çocuğa kalacak yer ve maddi destek de sağlamaktadır. MATCH programı anneye danışmanlık ve ebeveynlik becerisi sağlayacak eğitimler içermekte, buna ek olarak diğer mahkûmlarla, personelle ve çocuğa bakım veren kişilerle ilişkileri iyileştirmeye yönelik eğitimi de kapsamaktadır (motherandtheirchildren.org). Araştırmalar, çocukların ebeveynlerini gördüğü koşullarda, ebeveynin hapsedilmesi durumuyla daha iyi başa çıkabildikleri görülmektedir (Robertson, 2007). Katz (1998) ek olarak çocuğun ve ailenin desteklenmesinin hem aile hem çocuk hem de mahkûm için daha iyi sonuçlar vereceğinden bahsetmiştir. Ancak çocuk ile iletişim,

ancak iletişim olumluysa yararlı olmaktadır. Kısaca ebeveynlik müdahaleleri hapsedilmiş kadınlara yönelik olan, pozitif iletişim becerileri geliştirme üzerine olmalıdır.

Ebeveynlik müdahaleleri her ne kadar mahkûm anneler için geliştirilmemiş olsa da cezaevindeki müdahaleler amaçlanan hedefe bağlı olarak değişim gösterebilmektedir. Örneğin, kısa süreli mahkûmiyeti olan ebeveynlerde ve evine daha yakın yerlerde mahkûm olan ebeveynlerin davranış yönetimine odaklanmalarıyla, çevre ve geçici bir planlama yardımıyla çocuğun ihtiyaçları karşılanabilmektedir. Ancak uzun süreli mahkûmiyet durumlarında ve kısıtlı imkânlar söz konusu olduğunda ise anne ile çocuk ve bakım veren kişi arasındaki iletişim becerilerini artırma hedef olmalıdır (Loper & Tuerk, 2010). Kısaca mahkûmiyet sebebiyle anne ve çocuğun hayatını olumsuz yönde etkileyen faktörler belirlenmeli ve buna yönelik müdahalelerde bulunulmalıdır. Ancak her durumda çocuğun anne ile iletişime geçmesi sağlıklı olmayabileceğinden, değerlendirmeler bu durumlar göz önünde bulundurularak yapılmalı ve çocuğun yüksek yararı her daim gözetilmelidir.

4. Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Alan yazından elde edilen bulgulara göre, kadınlar cezaevinden salıverildikten sonra karşılaştığı çeşitli zorluklar yaşamaktadır. Bunlar arasında iş bulma zorluğu, konut sorunları, sosyal destek eksikliği, ekonomik güvencesizlik ve mahkeme sistemine yeniden uyum sağlama gibi faktörler bulunmaktadır (Richie, 2004). Hükümlü kadınların topluma dönüşlerinde aile ilişkilerinin kritik önemi vardır ancak, bazı kadınlar için aileleriyle yeniden bağlantı kurmak zor olabilir ve bazıları da aile içi sorunlarla karşılaşabilir. Buna ek olarak, hükümlü kadınların topluma dönüşlerinde toplumsal destek sistemlerinin etkisi de incelenmektedir. Bu destek sistemleri, hükümlü kadınlara iş bulma, konut sağlama, bağımlılık tedavisi gibi konularda yardımcı olabilir. Öte yandan hükümlü kadınların stigmaya maruz kalması, sosyal dışlanma ve yeniden suç işleme riskini artırabilir.

Çalışmanın sonuçları, mahkûm annelerin çocuklarıyla sınırlı veya kısıtlı bir etkileşime sahip olmalarının, çocukların duygusal ve davranışsal problemlerini artırabileceğini göstermektedir. Bu durum, çocukların güvenli bağlanma ve duygusal destek ihtiyaçlarının karşılanmasında eksikliklerin olduğunu işaret etmektedir ve davranışsal riskli bireylere dönüşmektedir; örneğin suça ilişkin davranışlar, psikolojik bozulmalara dair semptomlar ve madde kullanımı bunlar arasındadır (McGee vd., 2017). Ayrıca, mahkûm annelerin yaşadığı stres, duygusal bozukluklar ve madde bağımlılığı gibi zorlukların çocukların psikososyal sağlığını olumsuz etkilediğini göstermiştir. Bununla birlikte, çocukları ise benzer bir şekilde madde kullanımıyla ilişkin suçlara sürüklenmiştir (Hernandez, 2006). Bu bulgular ışığında, mahkûm anneler ve çocukları için sağlanan destek hizmetlerinin önemi daha da belirginleşmektedir. Mahkûm annelerin çocuklarıyla bağ kurmalarına ve sağlıklı ilişkiler geliştirmelerine yardımcı olacak programlar ve hizmetlerin gerekliliği üzerinde durulmalıdır. Bu programlar, çocukların duygusal ve davranışsal ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik destek ve rehberlik sunmalıdır (Dallaire, 2007; Poehlmann, 2005). Ayrıca, mahkûm annelerin rehabilitasyon ve destek programlarına daha fazla erişiminin hem çocukların hem de annelerin uzun vadeli refahını artırabileceği vurgulanmalıdır. Bu programlar, mahkûm annelerin işlevselliklerini artırmaya, duygusal zorluklarını ele almaya ve çocuklarına daha iyi bir destek sağlamaya odaklanmalıdır (Sadlo vd., 2019; Murray & Farington, 2008).

Mahkûm annelerin çocuklarının psikososyal ihtiyaçlarının ve yaşadıkları zorlukların daha iyi anlaşılmasına ve buna yönelik daha etkili müdahalelerin geliştirilmesine katkıda bulunmaktadır. Özellikle, cezaevi sistemlerinde ve sosyal hizmetlerde reformların yapılması gerekliliği üzerinde düşünülmesi gerekmektedir. Bu reformlar hem mahkûm annelerin hem de çocuklarının yaşamlarını olumlu yönde etkileyebilir (Clark vd., 2021).

Bu araştırma, mahkûm annelerin çocukları üzerindeki etkilerini inceleyerek, bu grupların sosyal ve duygusal ihtiyaçlarının anlaşılmasına katkıda bulunmayı amaçlamıştır. Bulgularımız, mahkûm annelerin çocuklarının psikososyal gelişimini olumsuz yönde etkileyebilecek bir dizi faktörün varlığını ortaya koymuştur. Özellikle, mahkûm annelerin çocuklarıyla sınırlı veya kısıtlı bir etkileşime sahip olmalarının, çocukların duygusal ve davranışsal problemlerini artırabileceğini göstermektedir (Murray vd., 2012; Poehlmann, 2005). Ayrıca, cezaevi koşullarının çocukların güvenliğini ve duygusal refahını tehdit ettiği ve bu çocukların genellikle yaşadıkları travmatik deneyimlerin etkileriyle başa çıkmakta zorlandığı belirtilmiştir (Hernandez, 2006; Murray & Murray, 2010).

Bu bulgular, mahkûm anneler ve çocukları için sağlanan destek hizmetlerinin önemini vurgulamaktadır. Özellikle, mahkûm annelerin çocuklarıyla bağ kurmalarına ve olumlu etkileşimler geliştirmelerine yardımcı olacak programlar ve hizmetlerin gerekliliği üzerinde durulmalıdır (Dallaire, 2007; Poehlmann, 2005). Ayrıca, mahkûm annelerin rehabilitasyon ve destek programlarına daha fazla erişiminin hem çocukların hem de annelerin uzun vadeli refahını artırabileceği önemlidir (Cooper-Sadlo vd., 2019; Murray & Farington, 2008). Özellikle, cezaevi sistemlerinde ve sosyal hizmetlerde reformların yapılması gerekliliği üzerinde düşünülmesi gerekmektedir (Brown vd., 2019; Clark, 2021).

Ayrıca, mahkûm annelerin çocuklarıyla ilişkilerinde karşılaştıkları psikososyal zorlukların yalnızca bireysel değil, aynı zamanda yapısal nedenlere dayandığını göstermektedir. Kadınların suç sonrası damgalanma, sosyal dışlanma ve ekonomik güçsüzlükle mücadele ettikleri göz önüne alındığında, cezaevi sonrası sürecin bir yeniden uyum ve toplumsal bütünleşme meselesi olduğu söylenebilir. Bu bağlamda, yalnızca cezaevi koşullarının iyileştirilmesi değil, topluma dönüş sürecinde sosyal destek mekanizmalarının güçlendirilmesi gerekmektedir. Çocukların sağlıklı gelişimi için annenin yeniden topluma kazandırılması bir sosyal politika önceliği olarak değerlendirilmelidir. Bu çalışma, gelecekte yapılacak ampirik araştırmalara teorik bir temel oluşturarak alanda psikososyal müdahalelere yön verebilir.

5. Kaynakça

- Abidin, R. R., & Brunner, J. F. (1995). Development of a parenting alliance inventory. *Journal of Clinical Child Psychology*, 24(1), 31–40. https://doi.org/10.1207/s15374424jccp2401_4
- Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü. (2017). *Bakanlık faaliyet raporu*. <https://cte.adalet.gov.tr>
- Anderson, E. A. (1976). The “chivalrous” treatment of the female offender in the arms of the criminal justice system: A review of the literature. *Social Problems*, 23(3), 350–357. <https://doi.org/10.2307/799796>
- Arditti, J. A., & Few, A. L. (2006). Mothers' reentry into family life following incarceration. *Criminal Justice Policy Review*, 17(1), 103–123. <https://doi.org/10.1177/0887403405282450>
- Arditti, J. A. (2012). *Parental incarceration and the family: Psychological and social effects of imprisonment on children, parents, and caregivers*. NYU.
- Banarjee, S., Islam, M. J., & Khatun, N. (2015). Theories of female criminality: A criminological analysis. *International Journal of Criminology and Sociological Theory*, 7(1), 1–8.
- Baunach, P. J. (1985). *Mothers in prison*. Routledge.
- Block, K. J., & Potthast, M. J. (1998). Girl Scouts Beyond Bars: Facilitating parent–child contact in correctional settings. *Child Welfare*, 77(5), 561–578.

- Bloom, B., & Steinhart, D. (1993). *Why punish the children?: A reappraisal of the children of incarcerated mothers in America* (pp. 1–86). National Council on Crime and Delinquency.
- Bradley, R. H., Corwyn, R. F., Burchinal, M., McAdoo, H. P., & García Coll, C. (2001). The home environments of children in the United States. Part II: Relations with behavioral development through age thirteen. *Child Development*, 72(6), 1868–1886. <https://doi.org/10.1111/1467-8624.00383>
- Browne, A., Miller, B., & Maguin, E. (1999). Prevalence and severity of lifetime physical and sexual victimization among incarcerated women. *International Journal of Law and Psychiatry*, 22(3–4), 301–322. [https://doi.org/10.1016/S0160-2527\(99\)00011-4](https://doi.org/10.1016/S0160-2527(99)00011-4)
- Bureau of Justice Statistics. (1986–2021). *Historical corrections statistics in the United States; Prisoners series; Jail inmates series*. <https://bjs.ojp.gov>
- Burgess-Proctor, A. (2006). Intersections of race, class, gender, and crime: Future directions for feminist criminology. *Feminist Criminology*, 1(1), 27–47. <https://doi.org/10.1177/1557085105282899>
- Chesney-Lind, M. (1987). Girls and violence. In D. Crowell, I. Evans & C. O'Donnell (Eds.), *Childhood aggression and violence* (pp. 107–137). Springer. https://doi.org/10.1007/978-1-4684-5170-2_8
- Clark, M., Kjellstrand, J., & Morgan, K. (2021). Service needs for corrections-involved parents with a history of problematic opioid use. *Frontiers in Psychology*, 12, 667389. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.667389>
- Cooper-Sadlo, S., Mancini, M. A., Meyer, D. D., & Chou, J. L. (2019). Mothers talk back: Exploring the experiences of formerly incarcerated mothers. *Contemporary Family Therapy*, 41, 92–101. <https://doi.org/10.1007/s10591-018-9475-y>
- Covington, S. (2002). *A woman's journey home: Challenges for female offenders and their children*. Urban Institute.
- Dallaire, D. H. (2007). Incarcerated mothers and fathers: A comparison of risks for children and families. *Family Relations*, 56(5), 440–453. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3729.2007.00472.x>
- Demirbaş, T. (2015). *Kriminoloji* (2. baskı). Seçkin.
- Dolu, O. (2015). *Suç teorileri: Teori, araştırma ve uygulamada kriminoloji*. Seçkin.
- Duncan, G. J., & Brooks-Gunn, J. (2000). Family poverty, welfare reform, and child development. *Child Development*, 71(1), 188–196. <https://doi.org/10.1111/1467-8624.00133>
- Enos, S. (2001). *Mothering from the inside: Parenting in a women's prison*. SUNY.
- Enright, F., Boyle, T., & Murphy, J. (2007). Babies behind bars: An Irish perspective. *Irish Medical Journal*, 100(1), 327–328.
- Frost, N. A., Greene, J., & Pranis, K. (2006). *Hard hit: The growth in the imprisonment of women 1977–2004*. Women's Prison Association.
- Gabel, K., & Johnston, D. (1995). *Children of incarcerated parents*. Lexington Books.
- García Coll, C., Lamberty, G., Jenkins, R., et al. (1996). An integrative model for the study of developmental competencies in minority children. *Child Development*, 67(5), 1891–1914. <https://doi.org/10.2307/1131600>
- Glaze, L. E., & Maruschak, L. M. (2010). *Parents in prison and their minor children*. Bureau of Justice Statistics.

- Hagen, K. A., & Myers, B. J. (2003). The effect of secrecy and social support on behavioral problems in children of incarcerated women. *Journal of Child and Family Studies*, 12(2), 229–242. <https://doi.org/10.1023/A:1022866917415>
- Hale, D. C. (1988). The impact of mothers' incarceration on the family system. *Marriage & Family Review*, 12(1–2), 143–154.
- Harrison, P. M., & Beck, A. J. (2005). *Prison and jail inmates at midyear 2004*. Bureau of Justice Statistics. <https://bjs.ojp.gov/content/pub/pdf/pjim04.pdf>
- Heitmeyer, W., & Hagan, J. (2003). *International handbook of violence research*. Springer.
- Hernandez, H. (2006). The invisible victims: Children of incarcerated mothers. *PSU McNair Scholars Online Journal*, 2(1), 22. <https://doi.org/10.15760/mcnair.2006.112>
- Houck, K. D., & Loper, A. B. (2002). Parenting stress and adjustment among mothers in prison. *American Journal of Orthopsychiatry*, 72(4), 548–558. <https://doi.org/10.1037/0002-9432.72.4.548>
- Howe, D. (2005). *Child abuse and neglect: Attachment, development and intervention*. Palgrave Macmillan.
- Institute for Crime & Justice Policy Research (2021). *World prison population list*. Institute for Crime & Justice Policy Research. https://www.prisonstudies.org/sites/default/files/resources/downloads/world_prison_population_list_13th_edition.pdf
- Jbara, A. E. (2012). The price they pay: Protecting the mother–child relationship. *Indiana Law Journal*, 87(4), 1824–1845.
- Johnson, E. I., & Waldfogel, J. (2002). Parental incarceration: Recent trends and implications. *Social Service Review*, 76(3), 460–479. <https://doi.org/10.1086/342413>
- Jorgensen, J. D., Hernandez, S. H., & Warren, R. C. (1986). Addressing the social needs of families of prisoners. *Federal Probation*, 50, 47–52. <https://www.uscourts.gov/federal-probation-journal>
- Katz, P. C. (1998). Supporting families and children of mothers in jail. *Child Welfare*, 77(5), 495–511.
- Katz, E. (2019). Coercive control, domestic violence, and mother–child relationships. *Violence Against Women*, 25(15), 1829–1853. <https://doi.org/10.1177/1077801218815774>
- Lanier, C. S. (1993). Affective states of fathers in prison. *Justice Quarterly*, 10, 49–65. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/07418829300091541>
- Linver, M. R., Brooks-Gunn, J., & Kohen, D. E. (2002). Family processes. *Developmental Psychology*, 38(5), 719–735. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.38.5.719>
- Lobo, J., & Howard, M. (2021). Women in prison: Support needs of mothers in custody. *Corrections Research, Evaluation and Statistics*. https://www.correctiveservices.wa.gov.au/_files/research-and-statistics/publications/research/2021-women-in-prison.pdf
- Lockwood, K. (2018). *Disrupted mothering: Narratives of mothers in prison*. Emerald Publishing.
- Loper, A. B., & Tuerk, E. H. (2011). Improving emotional adjustment of incarcerated mothers. *Journal of Child and Family Studies*, 20, 89–101. <https://doi.org/10.1007/s10826-010-9381-3>
- McGee, Z., Davis, B. L., Saunders-Goldson, S., Fletcher, M., & Fisher, L. (2017). Maternal incarceration and adolescent health outcomes. *SOJ Nursing & Health Care*, 3(1), 1–7.

- Miller, J. B. (1997). *Women's growth in diversity*. Stone Center.
- Miller, J. B., & Stiver, I. P. (1993). A relational approach to women's lives. *Psychiatric Annals*, 23(8), 424–431.
- Miller, H. V., & Barnes, J. C. (2015). Parental incarceration and young adult outcomes. *American Journal of Criminal Justice*, 40, 765–784. <https://doi.org/10.1007/s12103-014-9286-9>
- Mumola, C. J. (2000). *Incarcerated parents and their children*. Bureau of Justice Statistics.
- Murray, J., & Farrington, D. P. (2008). The effects of parental imprisonment on children. *Crime and Justice*, 37(1), 133–206.
- Murray, J., & Murray, L. (2010). Parental incarceration and attachment. *Attachment & Human Development*, 12(4), 289–309. <https://doi.org/10.1080/14751790903416889>
- Murray, J., Farrington, D. P., & Sekol, I. (2012). Parental imprisonment and child outcomes. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 53(11), 1147–1158. https://politica.dk/fileadmin/politica/Dokumenter/Afhandlinger/rikke_fuglsang_olsen.pdf
- Poehlmann, J. (2005). Representations of attachment in children of incarcerated mothers. *Child Development*, 76(3), 679–699. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2005.00871.x>
- Poehlmann, J., Shlafer, R. J., Maes, E., & Hanneman, A. (2008). Factors influencing children's family contact during maternal incarceration. *Family Relations*, 57(3), 267–280. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3729.2008.00499.x>
- Pollak, O. (1950). *The criminality of women*. University of Pennsylvania Press.
- Richie, B. E. (2004). Challenges incarcerated women face returning to communities. *Crime & Delinquency*, 50(1), 325–356.
- Robertson, O. (2007). *The impact of parental imprisonment on children*. Quaker United Nations Office.
- Seymour, C., & Hairston, C. F. (1998). *Children with parents in prison: Child welfare, policy, program and practice issues*. Transaction Publishers.
- Sameroff, A. J., & Fiese, B. H. (2000). Models of development and developmental risk. In C. H. Zeanah (Ed.), *Handbook of infant mental health* (pp. 3–19). Guilford.
- Sameroff, A. J., Bartko, W. T., Baldwin, A., Baldwin, C., & Seifer, R. (1998). Family and social influences. In M. Lewis & C. Feiring (Eds.), *Families, risk and competence* (pp. 161–186). Lawrence Erlbaum.
- Saruç, S. (2014). Türkiye’de kadın hükümlüler. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 25(1), 61–88.
- Snell, T. L. (1994). *Women in prison: Survey of state prison inmates, 1991*. U.S. Department of Justice. <https://bjs.ojp.gov/content/pub/pdf/WOPRIS.PDF>
- Taherdoost, H. (2021). Data collection methods and tools for research. *International Journal of Academic Research in Management*, 10(1), 10–38.
- Taylor, J., Majeed, T., Remond, M., Bagade, T., Edwards, L., & Sullivan, E. (2024). Custodial-based mothers and children's units. *EClinicalMedicine*, 69, 102300. <https://doi.org/10.1016/j.eclinm.2024.102300>
- Thompson, P. J., & Harm, N. J. (1995). Parent education for mothers in prison. *Pediatric Nursing*, 21(6), 552–555. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/8700612/>

Topses, G. (2003). *Gelişim ve öğrenme psikolojisi*. Nobel.

Young, D. S., & Smith, C. J. (2000). When moms are incarcerated: The needs of children, mothers, and caregivers. *Families in Society*, 81(2), 130–141. <https://doi.org/10.1606/1044-3894.1007>

Walker, T., Shaw, J., Hamilton, L., et al. (2016). Supporting imprisoned women who self-harm. *Journal of Criminal Psychology*, 6(3), 173–186.